

УДК 316.6:159.922.73(477)

DOI: [https://doi.org/10.37203/kibit.2025.53\(2\).18](https://doi.org/10.37203/kibit.2025.53(2).18)

Алла ДАКАЛ,

докторка наук державного управління, доцентка

ORCID ID: 0000-0003-3221-353X

alladakal@gmail.comE-mail

Міжрегіональна Академія управління персоналом
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ЧАСУ ОСОБИСТІСТЮ В СОЦІУМІ ТА У БІЗНЕСОВИХ СТРУКТУРАХ

У статті розглянуто проблему психологічного сприйняття часу особистістю в умовах сучасного світу. Висвітлено концепцію «збалансованої часової перспективи», пов'язану з психологічним благополуччям і адаптаційними можливостями особистості. Доведено, що в сучасних соціальних процесах часовий фактор виступає одним із провідних механізмів адаптації до тривалих криз і відновлення соціальної єдності, важливим засобом аналізу соціальної динаміки та прогнозування сценаріїв розвитку після кризи.

Ключові слова: кризові ситуації, війна, бізнесові структури, темпоральна перспектива, представники бізнес спільнот, управління.

Alla DAKAL,

DSc (Public Administration), Associate Professor

ORCID ID: 0000-0003-3221-353X

alladakal@gmail.comE-mail

Interregional Academy of Personnel Management
Kyiv, Ukraine

PSYCHOLOGICAL PERCEPTION OF TIME BY PERSON IN SOCIETY AND IN BUSINESS STRUCTURES

This article examines the problem of psychological time perception by individuals in the modern world. The focus is on the features of temporal orientation in crisis situations in the context of social communication, governance and business management. The characteristic feature of the perception of time by business people in difficult situations is observed: how time transforms from a passive backdrop of human existence into an active social factor influencing self-identity, social behavior to build a governance structure. Also, awareness of this condition affects the self-identification of the individual, his social behavior, and the effectiveness of management processes in business planning and organization of business structures. Particular attention is paid to the transformation of temporal perceptions under the influence of stress, uncertainty, and social changes. The study substantiates that subjective time perception serves as an important tool for understanding social dynamics, formation of effective management and business strategies. The article

emphasizes the necessity of considering temporal aspects in public policy, especially during crises. Through source analysis, the article explores the neuropsychological, cognitive, and sociocultural mechanisms of time perception when forming business structures. It demonstrates that subjective time perception is a powerful instrument for analyzing social dynamics, predicting behavioral responses, and formulating effective management strategies in business structures. The concept of a «balanced time perspective» is highlighted as being linked to psychological well-being and adaptive capabilities.

It concludes that psychological time perception is not merely an indicator of individual traits but also a crucial tool for analyzing social dynamics and forecasting post-crisis scenarios. It is concluded that in modern social processes the time factor acts as one of the leading mechanisms for adapting to prolonged crises and restoring social unity.

Keywords: *crisis situations, war, business structures, temporal perspective, representatives of business communities, management.*

Вступ

У сучасному постіндустріальному суспільстві, насиченому кризовими явищами, актуалізується проблематика психологічного сприйняття часу як ключового фактору аналізу сучасних соціальних процесів, бізнес-планування, Формування бізнесових структур та управлінських практик. Саме розуміння часу, яке історично виступало переважно фоною складовою людського існування, нині переживає істотну трансформацію, перетворюючись на активний соціальний чинник, що визначає її поведінку, самоідентифікацію, соціальну активність, ефективність підприємницької діяльності й формування та функціонування бізнесових структур загалом.

Психологічна концептуалізація часу має важливе практичне значення для аналізу тих змін, які сьогодні переживає українське суспільство у контексті нестабільності й нечіткості перспектив майбутнього. Ці фактори кардинально змінюють звичну парадигму сприйняття особистого і колективного часу, породжуючи специфічні соціально-психологічні феномени, а саме: десинхронізація особистого і суспільного сприйняття часу, втрата відчуття майбутнього або переживання «застиглої сучасності». В умовах соціальної та політичної мінливості представники бізнесових структур стикаються з відчуттям невизначеності, що впливає на їх очікування та готовність до взаємодії з державними інституціями. Тому сприйняття часу перетворюється із суто особистісної характеристики на комплексний індикатор, що дозволяє діагностувати не лише індивідуальні особливості сприйняття реальності, а й оцінювати ступінь залученості особистості до більш різнопланових і вагомих соціальних взаємодій – управління бізнес-процесами та економічної діяльності.

В умовах інформаційної перенасиченості життєвого простору сучасної людини, прискорення темпів життя, фрагментації інформаційних потоків і трансформації комунікаційних моделей вивчення психологічних механізмів

сприйняття часу при формуванні бізнесових структур набуває стратегічного значення через постійну соціальну нестабільність, в якій перебувають останні десятиліття українці: пандемічна ситуація та ізоляція людей через появу коронавірусу, зміни парадигм сприйняття безпеки, зумовлені війною в Україні. Все це значно ускладнило побудову структури управління в бізнесі, яка залежить від багатьох факторів у мирний період життя: виробничих, технічних, комерційних тощо. За воєнного стану в Україні, коли не можна передбачити і прорахувати всі варіанти розвитку подій, розвиватися бізнесовим структурам неймовірно складно, а часом неможливо.

Необхідність глибокого осмислення зазначених механізмів диктується насамперед завданнями практичного характеру, а саме – розроблення ефективних стратегій реагування на постійні зміни ситуацій з боку управлінських структур загалом і бізнес-спільнот зокрема. Адже без розуміння суб'єктивних часових уявлень, дані рішення ризикують залишитися поверхневими або відірваними від реального життя суспільства і від правильного формування бізнесових структур та ведення бізнесу. Тож урахування суб'єктивних часових параметрів і сприйняття громадянами власного місця в соціальному часопросторі має стати невід'ємним складником при формуванні бізнес-політики та управлінських стратегій, особливо в кризових ситуаціях, які супроводжують українців із 1991 р., тобто від появи вільної та незалежної держави України на мапі світу. Фінансові, емоційні, політичні коливання значно ускладнились із 2014 р. та неймовірно загострилися протягом останніх років.

Методи та матеріали

Науковий дискурс проблематики дослідження окреслює багатовимірну картину сприйняття часу як психологічного феномену, що має особистісне та управлінське значення. Тут поєднано філософські, психологічні, соціологічні й управлінські підходи задля цілісного розуміння бізнес-особистості в контексті її часової орієнтації. Подібний інтегральний підхід є необхідним для ефективного реагування на виклики сучасності, пов'язані зі змінами у веденні корпоративної політики бізнесових структур, сприянні безпеки і стабільності в майбутньому. Аналіз наукових публікацій засвідчує, що специфіка проблематики психологічного сприйняття часу, з огляду на її міждисциплінарний (філософський, психологічний, соціально-управлінський) характер, зумовлює відносно обмежену кількість наукових праць у сучасному публічному дискурсі. Однак зростання інтересу до цієї теми особливо помітне в умовах глобалізації та прискореного розвитку інформаційного суспільства, коли посилюється увага до суб'єктивних механізмів організації внутрішнього світу людини.

Науковці наголошують: суб'єктивне сприйняття часу є складним феноменом, що формується під впливом різноманітних чинників – від нейропсихологічних особливостей та фізіологічних реакцій на стресові ситуації (Maier et al., 2017) до соціокультурних настанов, індивідуального життєвого досвіду та політико-економічного контексту (Arceneaux et al., 2022). Ану Реало та Генрік Добевалл підкреслюють, що завдяки інтегрованому впливу цих

факторів час сприймається не просто як лінійна хронологія подій, а як багатовимірний ментальний ресурс, що є основою для планування, соціальної мобільності, мотивації, громадянської активності та колективної відповідальності (Realo, Dobewall, 2021).

Взаємозв'язок сприйняття часу з основними психічними процесами індивіда досліджує український вчений А. Цибульський (Цибульський, 2022). Інтеграційні студії Дж. Вітовської, М. Зайєнковського та М. Віттмана підкреслюють залежність сприйняття часу від індивідуальної часової перспективи та виконавчого контролю, акцентуючи на важливості гармонійного розподілу уваги між минулим, теперішнім і майбутнім, що безпосередньо впливає на точність оцінки тривалості подій (Witowska et al., 2020). Серед цінних публікацій варто виокремити роботи Саймона Грондіна, котрий фокусується на фундаментальній ролі часової обробки в таких когнітивних функціях людини, як мова, моторика, пам'ять і сприйняття, стверджуючи, що розуміння механізмів сприйняття часу є ключовим для пояснення широкого спектра психічних процесів (Grondin, 2010). Генезис та особливості когнітивного світоглядного сприйняття часу у філософському вимірі розкриває П. Гуйван (Гуйван, 2020). Натомість Я. Раєвська і Т. Триандофілова висвітлюють пандемічну соціальну ізоляцію, яка мала свою специфіку, пов'язану з глобальністю явища, масовістю і вимушеним характером змін; охопила значну частину населення світу й супроводжувалася підвищеним рівнем невпевненості та неспокою через відсутність чітких прогнозів щодо закінчення пандемії. Авторками акцентується увага на тому, що тривожність є одним із найчастіших психологічних станів, які виникають унаслідок соціальної ізоляції, непередбачуваності ситуації та неможливостю її прогнозувати, пов'язана з постійним відчуттям невизначеності, що призводить до зміненого психологічного сприйняття часу особистістю (Триандофілова, Раєвська, 2024). Безперечно, повномаштабна війна, яка продовжується роками, значно ускладнила ситуацію.

Методологія дослідження поєднує емпіричну валідність із глибоким емпіричним аналізом, що дозволяє висвітлити психологічний вимір часу як суб'єктивно забарвленого ресурсу життєвої активності індивіда і бізнес-спільноти. Задля вивчення особливостей сприйняття часу особистістю в умовах сучасного українського суспільства застосовано принципи комплексного підходу, що поєднує кількісні та якісні методи психологічного аналізу. Базова гіпотеза: характер суб'єктивного сприйняття часу визначається не лише соціально-культурними чинниками, а ціннісними орієнтаціями й адаптивними ресурсами особистості й бізнес-структурою.

Мета – розкрити проблематику психологічного сприйняття впливу часу особистістю на формування бізнесових структур в сучасних умовах в Україні.

Результати

При проведенні історичного аналізу психологічного сприйняття часу можна прослідкувати еволюцію його сприйняття і особистісне самовизначення

людини в ньому. Давньогрецькі філософи – Платон та його учень Аристотель – вказують, що час виходить за межі людського досвіду. Натомість у християнських традиціях він набуває теологічного змісту, тобто набирає простору для випробувань і спасіння. Німецький філософ І. Кант говорить, що час – форма споглядання, наголошуючи на його глибоко суб'єктивні основи; форма чуттєвості, яка не належить до самих речей, а виступає образом споглядання. Подібний підхід характерний для дослідження французького філософа А. Бергсона, котрий визначав сутність суб'єктивного та незворотного часу виключно через категорію тривалості, яка постає перебігом внутрішнього життя людини, тож єдиним носієм часу буде суб'єкт. Звідси, наші відчуття щодо реальних матеріальних явищ, відображені у внутрішній тривалості, створюють час зовнішнього світу (Гуйван, 2020). У працях Е. Гуссерля та його послідовників час починає розглядатися як внутрішній акт свідомості, де теперішнє, минуле і майбутнє співіснують у континуумі переживання, що дало змогу усвідомити: кожна людина проживає час інакше, відмінно від решти, залежно від своїх ціннісних орієнтацій, емоційного стану та індивідуального досвіду, що згодом отримало розвиток у трансцендентальній психології та екзистенціалізмі.

У ХХ ст. особливого значення набули дослідження часу в контексті міжособистісних відносин, ідентичності та психосоціального розвитку. Сучасна когнітивна психологія, нейронаука і хронопсихологія, вивчаючи часові структури свідомості, доводять, що психологічний час – продукт складної взаємодії суб'єктивного досвіду та нейрофізіологічних процесів (Цибульський, 2022). Водночас дослідження К. Аркено, Ю. Крістенсена і Л. Нільсена акцентує увагу на соціальному вимірі сприйняття часу, аналізуючи, як суб'єктивні оцінки швидкості та ефективності державного управління залежать від соціальних уявлень про прискорення темпу життя і довгострокових перспектив суспільства (Arceneaux et al., 2022).

Слід наголосити, що індивідуальне сприйняття часу в державно організованій життєдіяльності суспільства є невіддільним від соціального оточення, котрим формується (як і процесами соціалізації), перебуваючи під чітким керуванням і контролем системи публічного врядування. Сприйняття часу пов'язує свідомість людини у цілісну картину, починаючи з ультракоротких часових інтервалів і закінчуючи репрезентацією загального часу. Психологічно таке сприйняття дає змогу організувати спогади минулого, спланувати майбутні цілі та діяльність, оцінити ефективність свого життя в сьогоденні. Але можливості сприйняття часу на цьому не закінчуються, виходять за межі життя індивідуума, причому не в одному з двох найбільш вірогідних напрямках – у минуле чи в майбутнє, а одразу в психологічне сприйняття часу особистістю, виступаючи не лише категорією внутрішнього світу, а й важливим елементом соціального конструювання, що безпосередньо впливає на структуру формування бізнесових структур, ефективність управління бізнесом і всіх форм регульованої життєдіяльності суспільства. Від того, як індивід осмислює свій часовий горизонт: минуле, теперішнє, майбутнє залежить його готовність до

участі в соціальних процесах, сприйняття справедливості законів, ставлення до норм і регламентів, що визначають суспільний та бізнесовий порядок.

У цьому контексті Й. Вітовська, М. Зайєнковський та М. Віттманн висувають концепцію часової перспективи, яка описує схильність людини орієнтуватися на минуле, теперішнє або майбутнє. Автори виокремлюють поняття «збалансованої часової перспективи», яка передбачає гнучке перемикавання між цими орієнтаціями залежно від ситуації, що асоціюється з позитивними психологічними результатами. За результатами їх досліджень, «збалансована часова перспектива» індивіда безпосередньо пов'язана з вищою суб'єктивною оцінкою благополуччя і кращим саморегулюванням (Witowska et al., 2020).

Низка авторів відстоює позицію, відповідно до якої індивідуальне осмислення та усвідомлення часу як соціетальний феномен цілковито є продуктом культури. Так, О. Лич стверджує, що «культура цілком і повністю визначає уявлення про час. Бо саме культура конкретизує ті сенси й ті ймовірні цілі, які ми реалізуємо в діяльності. І саме від детермінованого культурою уявлення про час залежить те, як соціалізовані в ній особи розпоряджаються часом. Поняття «культурна визначеність часу» є загальним поняттям, яке охоплює й онтологічні вчення про час, і утворені наукою уявлення про час фізичний, і спричинені соціальними процесами переживання часу соціально-політичного, й зумовлену особистісним розвитком рефлексію часу персонального» (Лич, 2021). Тому феномен соціальної пам'яті – спосіб соціокультурного сприйняття часу, що «передбачає комплексну обробку, інтерпретацію аспектів минулого, нинішнього та майбутнього й відповідну спрямованість на їхню оцінку окремого індивіда, певних соціальних груп і суспільства загалом. Таким чином, соціальне усвідомлення ролі, значення та основні функції часу визначаються такими чинниками, як традиції та правила належної суспільної поведінки, культурними образами, звичаями» (Гуйван, 2021).

Час, будучи інтегративною категорією, поєднує організаційний, правовий, етичний та екзистенційний виміри. У соціологічному аспекті він фігурує як засіб упорядкування колективного буття, у правовому – як індикатор динаміки правовідносин, у психологічному – як внутрішній барометр життєвих орієнтацій особистості, певний «внутрішній годинник у формі нейронного механізму, що відмірює час через послідовні імпульси, формуючи індивідуальну модель контекстуального часу, яка підкреслює роль пам'яті та контексту в оцінці темпоральності оточуючої дійсності» (Grondin, 2010). Саме тому темпоральна орієнтація особистості, її здатність до довгострокового планування, критичного осмислення минулого та мобілізації в теперішньому, розглядається умовою функціонування сучасної демократичної держави.

Варто відзначити, що індивідуальне психологічне сприйняття часу виступає важливим елементом соціальної взаємодії, потужним психосоціальним інструментом, який впливає на якість міжкультурної комунікації – на

ефективність глобального співіснування в умовах динамічного мультикультурного світу. Як зазначає Г. Салащенко, «сприйняття часу та його цінності значною мірою впливає на типи та форми спілкування» (Салащенко, 2020). Водночас на індивідуальному рівні час виконує функцію когнітивного модератора – через нього відбувається інтерпретація значущості подій, побудова наративу особистого досвіду, формування самоідентичності. Особа, що сприймає час як ресурс, більш відкрита до діалогу та співпраці, натомість індивід із фаталістичною або депресивною часовою орієнтацією менш гнучкий. Час як психологічна категорія проявляється у складному взаємозв'язку між особистісною історією, соціальною роллю та зовнішнім контекстом. Усвідомлення цих особливостей постає необхідним складником формування ефективних програм управління бізнесом та певної психологічної стабілізації в кризових умовах.

Тривалі кризові ситуації чи воєнні дії, котрі виступають екстремальним соціально-психологічним феноменом, радикально змінюють способи осмислення часу. Олександра Ружичкова зі співавторами зазначають, що в певних кризових умовах, наприклад, під час воєнних дій, суб'єктивне сприйняття часу може бути спотворене під впливом таких факторів, як безпорадність, гострий біль, ненависть або яскравість подій, оскільки сильні та помітні психологічні стимули викликають розширення сприйнятої тривалості через ефективність нейронного кодування (Ružičková et al., 2025). Тому варто відмітити, що в умовах воєнного стану українське суспільство виявило безпрецедентну гнучкість у перебудові темпоральних уявлень – від повсякденного планування до національної ідентичності, від рутинних очікувань до екзистенційного часу життя і смерті. Ця гнучкість є також у бізнес-середовищі, що сприяє швидкій реакції для внесення необхідних змін у бізнес-планування та відносно легкій адаптації до нових умов і вимог часу.

Війна виступає не лише чинником деструкції, а й умовою глибокої перебудови темпорального досвіду особистості та бізнес-структур. Сприйняття часу стає ключем до розуміння, як індивіди осмислюють свою роль у кризових обставинах, віднаходять нові сенси або, навпаки, втрачають здатність до символізації реальності, що значно впливає на формування практичного підходу до оновлення корпоративної кадрової політики з урахуванням архетипних особливостей осіб, які здобули бойовий досвід. Це дозволить зберегти соціальну стабільність і перетворити героїчний досвід на ресурс розвитку українського бізнесу (Дакал, Радченко, 2025). Тож темпоральний аналіз є не лише психологічним інструментом, а й основою для прогнозування соціальної динаміки післявоєнного суспільства.

Висновок

Дослідження психологічного сприйняття часу в умовах сучасного суспільства, особливо під час кризових явищ, таких як війна, виявило його ключову роль у формуванні індивідуальної та колективної поведінки в політиці, соціумі й бізнесовому середовищі. Час перестає бути лише фоновим елементом

існування, перетворюючись на активний соціальний чинник, який впливає на самоідентифікацію, соціальну активність і ефективність управлінських практик. Суб'єктивне сприйняття часу формується під впливом нейропсихологічних, соціокультурних та індивідуальних факторів, виступає багатовимірним ментальним ресурсом, що визначає планування, мотивацію та громадянську активність. Важливим аспектом є концепція «збалансованої часової перспективи», яка сприяє психологічному благополуччю та ефективній адаптації бізнесових структур до змін. У результаті, психологічні особливості сприйняття часу виявляються практичним інструментом побудови стійкого, адаптивного, гуманістичного суспільства в умовах сучасних викликів. Отже, сприйняття часу індивідом відображає як його внутрішній стан від рівня тривожності до здатності до планування, так і контекстуальні особливості соціуму, в якому він живе.

Умови війни радикально трансформують темпоральний досвід від ідеалізації минулого до концентрації на майбутньому через активні дії. Тому психологічне сприйняття часу є не лише індикатором індивідуальних особливостей, а й важливим інструментом для аналізу соціальної динаміки, фінансово-економічних трендів та прогнозування посткризових сценаріїв. Це підкреслює необхідність врахування часових уявлень керівників бізнесових структур при розробці управлінських стратегій та програм розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуйван, П. (2020). Генезис світоглядного сприйняття часу: філософсько-юридичний аспект. *Підприємництво, господарство і право*, 4. 391-396.
2. Гуйван, П. (2021). Соціальне значення часу для належної організації суспільних процесів у сучасному світі: особливості сприйняття. *Соціологія права*, 1. 11-15.
3. Дакал, А., Радченко, О. (2025). Психологічні чинники архетипу «воїна»: чого саме очікувати українським бізнесовим структурам під час масового виходу на ринок праці героїв війни. *Перспективи та інновації науки*, 11(57). <http://perspectives.pp.ua> > pis > issue 11
4. Лич, О. (2021). Особливості життєдіяльності відповідно до сприйняття часу особистістю. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*, 3(1). 5-20.
5. Салащенко, Г. (2020). Визначення особливостей сприйняття часу з метою підвищення ефективності процесу міжкультурної комунікації. *Правовий часопис Донбасу*, 4. 182-188.
6. Триандофілова, Т., Раєвська, Я. (2024). Когнітивно-поведінкова терапія у боротьбі з соціальною ізоляцією та її наслідками, викликаними пандемією. *Наукові праці МАУП. Серія: Психологія*, 4 (65), 46-47.
7. Цибульський, А. (2022). Сприйняття часу та його взаємозв'язок з основними психічними процесами. *Габітус*, 43. 209-217.
8. Arceneaux, K., Christensen, J., & Nielsen, V.L. (2022). Can the social dimension of time contribute to explain the public evaluation of the speed of government?

International Journal of Comparative Sociology, 63(56). 246-263.
<https://doi.org/10.1177/00207152221108641>

9. Grondin, S. (2010). Timing and time perception: A review of recent behavioral and neuroscience findings and theoretical directions. *Tutorial Review*, 72. 561-582. <https://doi.org/10.3758/APP.72.3.561>
10. Maier, M., Wittmann, M., Laumer, U., Schätzl, K., & Kohls, N. (2017). The influence of social stress on time perception and psychophysiological reactivity. *Frontiers in Psychology*, 8. 1218. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01218>
11. Realo, A., & Dobewall, H. (2021). Perceptions of values over time and why they matter. *Frontiers in Psychology*, 12. 732147. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.732147>
12. Ružičková, A., Jurkovičová, L., Páleník, J., Hutchison, K. A., Chmelík, J., Mitterová, K., & Juřík, V. (2025). The effect of individual visual sensitivity on time perception. *Scientific Reports*, 12. 88778. <https://doi.org/10.1038/s41598025887788>
13. Witowska, J., Zajenkowski, M., & Wittmann, M. (2020). Integration of balanced time perspective and time perception: The role of executive control and neuroticism. *Personality and Individual Differences*, 163. 110061. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110061>

REFERENCES:

1. Arceneaux, K., Christensen, J., & Nielsen, V.L. (2022). Can the social dimension of time contribute to explain the public evaluation of the speed of government? *International Journal of Comparative Sociology*, 63(56). 246-263. <https://doi.org/10.1177/00207152221108641>
2. Dakal, A., Radchenko, O. (2025). Psykholohichni chynnyky arkhetypu "voina": choho same ochikuvaty ukrainskym biznesovym strukturam pid chas masovoho vykhodu na rynek pratsi heroiv viiny. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 11(57). <http://perspectives.pp.ua> › pis › issue 11[in Ukrainian]
3. Grondin, S. (2010). Timing and time perception: A review of recent behavioral and neuroscience findings and theoretical directions. *Tutorial Review*, 72. 561-582. <https://doi.org/10.3758/APP.72.3.561>
4. Huivan, P. (2020). Henezys svitohliadnoho spryiniattia chasu: filosofskoyurydychnyi aspekt. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 4. 391-396. [in Ukrainian]
5. Huivan, P. (2021). Sotsialne znachennia chasu dlia nalezhnoi orhanizatsii suspilnykh protsesiv u suchasnomu sviti: osoblyvosti spryiniattia. *Sotsiologhiia prava*, 1. 11-15. [in Ukrainian]
6. Lych, O. (2021). Osoblyvosti zhyttiedialnosti vidpovidno do spryiniattia chasu osobystistiu. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii ta sotsialnoi roboty*, 3(1). 5-20. [in Ukrainian]
7. Maier, M., Wittmann, M., Laumer, U., Schätzl, K., & Kohls, N. (2017). The influence of social stress on time perception and psychophysiological reactivity. *Frontiers in Psychology*, 8. 1218. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01218>

8. Realo, A., & Dobewall, H. (2021). Perceptions of values over time and why they matter. *Frontiers in Psychology*, 12. 732147. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.732147>
9. Ružičková, A., Jurkovičová, L., Páleník, J., Hutchison, K. A., Chmelík, J., Mitterová, K., & Juřík, V. (2025). The effect of individual visual sensitivity on time perception. *Scientific Reports*, 12. 88778. <https://doi.org/10.1038/s41598025887788>
10. Salashchenko, H. (2020). Vyznachennia osoblyvostei spryiniattia chasu z metoiu pidvyshchennia efektyvnosti protsesu mizhkulturnoi komunikatsii. *Pravovyi chasopys Donbasu*, 4. 182-188. [in Ukrainian]
11. Tsybulskyi, A. (2022). Spryiniattia chasu ta yoho vzaiemozviazok z osnovnymy psikhichnymy protsesamy. *Habitus*, 43. 209-217. [in Ukrainian]
12. Tryandofilova, T., Raievska, Ya. (2024). Kohnityvno-povedinkova terapiia u borotbi z sotsialnoi izoliatsiieiu ta yii naslidkamy, vyklykanymy pandemiieiu. *Naukovi pratsi MAUP. Seriia: Psykholohiia*, 4 (65), 46-47. [in Ukrainian]
13. Witowska, J., Zajenkowski, M., & Wittmann, M. (2020). Integration of balanced time perspective and time perception: The role of executive control and neuroticism. *Personality and Individual Differences*, 163. 110061. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110061>

Отримано редакцією / Received: 15.10.25

Прорецензовано / Revised: 28.10.25

Схвалено до друку / Accepted: 30.10.25